

ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ՊԵՏք Է ՀԱՍԱՁԱՅՆԵՑՎԱԾ ԼԻՆԻ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԲՆՈՒԹՅԱՆ և ՆՐԱ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՕՐԵՆՔՆԵՐԻՆ: ԴԱ ԱՄԵՆ ՄԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ, ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ՕՐԵՆՔՆ Է:

ԴԻՍԵՐՎԵԳ

Այսօր շատ է խոսվում երկրում խորբային և անշրջելի բարեփոխումներ իրականացնելու մասին: Հասկանալի է, որ այդ բարեփոխումները իրականացնելու համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է ցուցաբերել լուրջ և հետևողական քաղաքական կամք: Հասկանալի է նաև, որ այդ բաղաքական կամքը առաջին հերթին պետք է ցուցաբերի ՀՀ բարձրագույն իշխանությունը: Բայց միայն քաղաքական կամքը բավարար չէ: Անհրաժեշտ է լուրջ կաղուային բազա այդ բարեփոխումների իրականացման համար: Սակայն այդ կաղուերը ոչ միայն պետք է ունենան բարձր մասնագիտական պատրաստվածություն ու խորը գիտելիքներ, այլ նաև բարձր բարոյական հատկանիշներ ու նկարագիր: Այդ պատճառով այսօր մեր երկրում կաղուերի պատրաստման ու վերապատրաստման հարցերին լուրջ ուշադրություն դարձնելը դարձել է հրամայական: Այս ենթատեսաստում խիստ կարևոր է նաև այլ երկրների և միջազգային նմանատիպ փորձի ուսումնասիրումը և տեղայնացումը: Եվ այստեղ, անկասկած, իրենց անելիքն ունեն ինչպես պետությունը, այնպես էլ հասարակական կազմակերպություններն ու մասնավոր ընկերությունները:

ԼՐԱՌՈՒ

ԴԱԿԱԿՈՌՈՒԹՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ԴԱԶՈՂՎԱԾ ՕՐԻՆԱԿ

Բարգիլիայի ոստիկանությունը 16 քաղաքավատերի է ձերբակալել կոռուպցիայի մեղադրանքով՝ կասկածյալներից բռնագրավելով երկու ինքնարիուններ ու մի քանի թանկարժեք ավտոմեքենաներ: Այդ մասին հաղորդել է Բի Բի Սին: Ոստիկանության տվյալների համաձայն՝ ձերբակալված պաշտոնյաները մեղսակից են մոտ 100 նմ դոլար գումարի հանրային փողերի յուրացմանը, որոնք նախատեսված էին անվտանգության փինանսավորման համար: Այս գործով հետաքրնությունը տևել է շուրջ ուր ամիս, ձերբակալված է ավելի քան 50 մարդ, այդ թվում՝ Սինաս-Ժերայի նահանգի քաղաքավուններ, փաստաբաններ և դաշնային դատավոր:

ՍԵՂԾԵԼ Է ԱՇԽԱՏԱՆՔԵՅԻՆ ԽՈՒՄՐ

ՀՀ Նախագահի 25.04.2008թ.-ի կարգադրությամբ ստեղծվել է աշխատանքային խումր՝ Եվրոպայի Խորհրդի Խորհրդարանական Վեհաժողովը՝ Հայաստանի ժողովությունների գործունեությանը վերաբերող թիվ 1609 բանաձևում ամփոփված առաջարկությունների իրազրծման համակարգման նպաստակով: Խումրը դեկավարում է ՀՀ Նախագահի աշխատակազմի դեկավար Հովիկ Աբրահամյանը: Խորի կազմում ընդուկված են ԵԽԽՆՎ՝ ՀՀ ԱԺ պատվիրակության անդամները, Նախագահի օգնականը, արտաքին գործերի արդարադատության փոխնախարարները, գլխավոր դատախազի տեղակալը, հանրային հետուտառադիմությունը նախագահն ու Հեռուստատեսության և ուղղույթի ազգային հանձնաժողովի նախագահը:

ԴԱՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԸ ՀԱՍՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ԲԱԿԱՐԱՐ ՎԱՏԱՅԻԹՅԱՆ ՉԻ ԱՐԺԱՆԱԾՈՒ

Դատական համակարգի առջև կանգնած հիմնական մարտահրավերն այն է, որ համակարգը հանրության կողմից բավարար վաստակության չի արժանանում, չունի անհրաժեշտ վարլանջի հանրության շրջանում: «Ոկա բավարար կանխատեսելիություն դատարանների կողմից կայացվող դատական ակտերում, ինչից առաջանում է անվստահություն, անձն դիմում է դատարան՝ չկողմնորոշվելով, թե իր վեճի վերաբերյալ ինչպիսի որոշում կարող է ընդունվել: Իսկ դատական համակարգն ու գործող օրենսդրությունը պետք է կանխատեսելի դարձնեն դատարանի կողմից կայացվող դատական ակտերը, սա վստահության կարևոր տարր է», - ՀՀ դատավորների միուրյան ընդհանուր ժողովում ասել է ՀՀ դատավորների միուրյան փոխնախագահ, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի բրեեական պալատի նախագահ Դավիթ Ավետիսյանը:

Հաջորդ խնդիրը դատարանների կողմից կայացվող դատական ակտերի ցածր որակն է, ինչը նտածելու տեղիք է տալիս: Դատավորների միուրյան ընդհանուր ժողովին մասնակցել են տարբեր ատյանների ավելի քան 200 դատավորներ:

ԴԱՏԱԿԱՐԿԱՆ ՕՐԵՆԳՐԵՐՈՒՄ ԱՌՎԱ ՆՈՐՄԵՐԻՑ ՇԱՏԵՐԸ ՀԱԿԱԿԱՐԱԿԱՆ ԵՒ

2008թ.-ի ապրիլի 19-ին ՀՀ փաստարանների պալատի տարեկան ընդհանուր ժողովում պալատի նախագահը ներկայացրել է 2006-2007թթ. պալատի խորհրդի կատարած աշխատանքների մասին հաշվետվություն: Ներկա էին ՀՀ Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գագիկ Հարությունյանը, Ամերիկյան իրավաբանների ընկերակցության հայաստանյան գրասենյակի դեկավար Սոնյա Մինիրը և այլք: Ինչպես բացման խոսքում նշել է Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գագիկ Հարությունյանը, կան խնդիրներ, որոնք դժվարություններ են ստեղծում փաստաբանների գործունեության համար: Մասնավորապես, ՀՀ օրենսդրությունը, դատավարական օրենսգրքերը, որոնցում ընդուկված նորմերից շատերը հակասահմանադրական են: «Դրանք փոփոխվում են շատ հաճախ, ընդունում, տարվա ընթացքում միքանի անգամ», - ասել է Գագիկ Հարությունյանը: Քրեական, քաղաքացիական օրենսգրքերից, Գ. Հարությունյանի խոսքով, տասնյակից ավելի հոդվածներ ճանաչվել են հակասահմանադրական: Պալատի նախագահը պատվավոր անդամի կոչում է շնորհել ՀՀ Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գագիկ Հարությունյանին:

2008 թվականի ապրիլի երկորորդ կեսին Եվրոպական կրթության և հետազոտությունների կենտրոնը, Հայաստանի Եվրոպական շարժման, Հայաստանում գերմանական համալսարանի և Ս.Պառլ ակադեմիայի հետ համատեղ իրականացրեցին կրթաւումնական այցելություն Գերմանիա և Բելգիա: Ծրագրի նպատակն էր՝ բարձրացնել նաևնակիցների իրազեկվածությունը Եվրոպական իրավունքի, ԵՄկառույցների և համակարգի բնագավառներում:

Տասներկու հոգանոց խումբը, որտեղ գերակշռութիւն կրավարաները, միջազգայնագետները և տնտեսագետները, տասներկու օրփա ընթացքում Ցելլեյից և Հերմանապուրգից սկսած այցելեցին եվրոպական մայրաքաղաք Բրյուսել, այտուեն՝ Անտվերպեն, Համբուրգ և Ռոտերդամ, իսկ Հերմանսվորդ հասնելուց քիչ առաջ մասնակիցներից մեկը նշեց, որ այնպիսի զգացում ունի, կարծե՞ս տուն է Վերադառնում։ Եվ իսկապէս, տարածքը որտեղ բնակվում էր խումբը գտնվում է Ներքին Սաքսոնիայի չնաշխարհիկ լանջաֆուների և անտառային անվերջ ծածկույթների մեջեղում՝ շրջապատված գետերով և լճակներով։ Հարևանությունը բնակեցված է հիմնականում մտավորականներով, գրքարարներով և արվեստագետներով։ Իսկ գերմանական շերմուրյունը, հյուրասիրությունը և սերը մեր ազգի նկատմամբ բույն չտվեցին, որ մենք մեզ զգանք կուր:

Պրոֆեսոր Դոկտոր Պաուլ Խնձօնքը, Գյուղ ֆոն Բորմերը,
Պրոֆեսոր Դոկտոր Ֆրիդրիխսը և Ուլիկե Ծղորքեն
ոչ մի զանը չէին խնայել, որ մեր այցելությունը լինի
անմռանայի:

Այցելության երկրորդ օրը խմբի զավատյան կապակցությամբ ընդունելություն կազմակերպեց Յելլեյի քաղաքացին Դևլուռ Բերմանը, որը նաև նախագահում է Գերմանիայի քաղաքների վիճակունքը: Մեկ զավաք գերմանական ոհսիւնգ ընպելուց հետո քաղաքացին մեզ ուղեկցեց քաղաքի ժամանակակից արվեստի թանգարան, որտեղ մենք հիացանք հնի և նորի գեղեցիկ համադրությամբ և մանրանկարչության հավաքածուով: Զաղաքապեստ խնդրեց, որ իր սերը և հարգանքը փոխանցենք հայ ժողովրդին:

Այցելեցինք նաև Յելեյի քաղաքավետարանի տնտեսական զարգացման վարչության Արևելյան Եվրոպայի կենտրոն, որտեղ մասնակիցներից շատերը հաստատեցին կարևոր գործնական կապեր հետագա համագործակցության ակնհայրով:

Համբուրգի այցելությունը դրուժվեց մեզանում այդ հիմաքանչ քաղաքի պատմությունով և տեսարժան վայրերով: Խոկ երր տեսանք երկրորդ համաշխարհային պատերազմի հետևանքով կիսաքանի ենթեցիներ, մեկ անգամ ևս համոզվեցինք, որ պատերազմների առությունում բոլորը ապօտվում են:

Կրական ծրագրերն անցնում էին ազատ ոճով, քննարկումներով և դերախաղերով, ի սկզբանե կար մեկ սկզբունք՝ ծրագրի մեջ ներառել այնպիսի թեմաներ, որոնք օրենսում լինի:

Եվրոպական Միությունը ամբողջական պատկերացնելով համար այցելեցինք մայրաքաղաք Բրյուսել, որտեղ մեզ ընդունեց Սիծազգային Եվրոպական շարժման ծրագրերի դեկանարք, պատմեց կազմակերպության գործունեության մասին, պատմությունից և Բրյուսելյան կյանքից: Այսուհետև մեզ ուղեկցեցին Եվրոպական տնտեսական և սոցիալական հանձնաժողով, որտեղ մեզ ընդունեց հանձնաժողովի անդամներից մեկը՝ պարոն Յանու Թորը: Ազգությամբ հունգարացի այս Եվրոպացին մեզ ներկայացրեց ոչ միայն կազմակերպության գործունեությունը և Վերջինիս դերակատարությունը ԵՄ համակարգի մեջ, այլև առաջարկեց իր պատրաստականությունը համագործակցել:

Տեղեկատվությամբ և օգտակարությամբ հարուստ այս հանդիպումներից հետո մեզ այլևս ոչինչ չէր մնում քան վայելել Բելգիական զարեցորդ Գրանց Պատում:

Անտվերպենի կենտրոնում գտնվող հյուրանոցներից մեկում զիշերելուց և Ռուբենսյան քաղաքով հիանալուց հետո մենք շարժվեցինք դեպի Ռուտերդամ. քաղաքը, որն ամբողջությամբ ավերվել էր Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից և այժմ պարուրված է ժամանակակից երկնարերերով և գեղեցիկ կամուրջներով:

Ժամանակն էր գնալու տուն՝ Հերմանսբուրգ: Հոգնած, բայց տպավորություններով լի վերադարձանք և մյուս օրը վերսկսեցինք դասընթացներու:

Վերջին օրերի ընթացքում երկու անգամ հայկական երեկոներ կազմակերպեցինք՝ ավանդական խորվածով և այլ ուստասներով: Ծաշկերույթը տրամարանորեն անցնում էր պարերի, որտեղ մեր խմբի ներկայացուցիչները հաճելիորեն զարնացրեցին բոլորին, և հատկապես գերմանացիներին, իրնն ազգային պարով և երգով: Մի երեկո նվիրված էր հայ-գերմանական հարաբերությունների պատմական ակնարկին, որը շատ հետաքրքիր կերպով ներկայացրեց Ազատ Օրդուխանյանը՝ Գերմանիայում հայ ակադեմիական միության նախագահը:

Հետաքրքրական է, որ Եվրամիությունը մասնագիտական տեսանկյունից ճանաչելուց զատ, մեզ հնարավորություն էր տրվել ուսումնասիրելու Եվրոպայի այնպիսի կառույցների գործունեությունը, որոնք արտացոլում էին Եվրոպական կյանքի այլ կողմը: Այսպիսով՝ ուղևորության ընթացքում, մենք այցելել ենք ծերանց, որը նաև գործում էր որպես ալկոհոլամուների և թմրամուների հետ սոցիալական աշխատանքի կենտրոն: Եվրոպացիների այստեղ նույնպես կարևորում են անձը, անձախ նրա տարիքից, շեղումներից և հիվանդություններից: Այդ կենտրոնում մարդիկ հնարավորություն ունեն աշխատելու և մասնակցելու արտադրական գործընթացին:

Այսուհետև մենք այցելեցինք Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի համակենտրոնացման ճամբար, որն այժմ գործում է որպես թանգարան:

Ընդհանուր առմամբ, պետք է նշել, որ ուղևորությունը ամբողջությամբ հաջողակ էր: Յուրաքանչյուրը ստացավ նոր տեղեկություններ և գիտելիքները կիրառելու հմտություններ: Իսկ մարդկային ջերմ հարաբերությունները և հետաքրքիր վայրերի այցելությունը մեր ժամանցը դարձեցին անմոռանալի:

Սույն թվականի աշնանը Հայաստանի իրավաբանական հիմնադրամի, Եվրոպական շարժման և Սուրբ Պողոսի ակադեմիայի հետ համատեղ նախատեսվում է իրավաբանների համար կազմակերպել 12-օրյա ուսումնական այց Գերմանիա, Բելգիա և Հոլանդիա «Եվրոպական իրավունք» թեմայով:

ԷՄԻԼՅԱ ԱԴՈՒՅԱՆ

Եվրոպական Կրթության և Հետազոտությունների Կենտրոն

ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԴԵՐՆ ՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՇԱՍՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿՅԱՆՔԸ

ՏԵՍԱԿԱՆ

Հանրահայտ է, որ ժամանակակից հայաստանյան հասարակությունում գերիշխում են քաղաքացիների իրավական նիկիլիզմը և իրավական ցածր մշակույթը: Դրա պատճառն այն է, որ մենք մոտ վեց հարյուրամյակ զորք լինելով անկախ պետականությունից և բնակվելով օտարի լծի տակ, չենք ձևավորել հարգանք դեպի պետություն և իրավունք: Կառավարման տուտալիտար համակարգ ունեցող Խորհրդային Միությունը չէր նպաստում հասարակությունում իրավական մշակույթի արմատավորմանը:

Մինչ իրավական մշակույթի ու հասարակությունում նրա առկայության կամ քացակայության մասին խոսելը՝ փորձենք հասկանալ, թե ինչ է այն նշանակում: Ընդհանրացնելով ուսումնական գրականությունում իրավական մշակույթին տրվող բնորոշումները նշենք, որ իրավական մշակույթը կարգավորիչների և արժեքների համալիր է, որի հիմնա վրա կառուցվում է պետությունում գոյություն ունեցող իրավակարգը: Իրավական մշակույթը դրսևորվում է մարդկանց իրավագիտակցության մեջ, այսինքն, թե ինչպես են նրանք պատկերացնում այդ կարգը և ինչպես պետք է վերաբերել պետությունում առկա իրավական համակարգին: Իրավական մշակույթը ժողովրդի ընդհանուր մշակույթի անքակտելի մասն է, այն արտացոլում է նրա զարգացման մակարդակը և ժողովրդի մենքախտեար: Օրինակ՝ քազմաքիվ արևմտյան երկրներում քրեակատարողական համակարգում առկա կենցաղային պայմանները մոտ են հյուրանոցային պայմանների: Եթե դա մեզ թվում է անհավանական, ապա նրանց համար սովորական է: Ըվելիայի քրեակատարողական համակարգի աշխատակիցներից մեկի դիպուկ դիտարկմամբ պենիտանցիար համակարգը պետության և հասարակության հայելին է: Նույն էլ կարելի է ասել բանակի մասին: Իրավական մշակույթի ձևավորումը չի կարող տեղի ունենալ մշակույթի այլ տեսակների (քաղաքական, քարոյական, կենցաղային, էսքետիկ և այլն) զարգացումից անկախ: Դա համալիր հիմնահարց է: Նրանց միավորում է խնդրի ընդհանրությունը՝ հասարակությունում բարոյա-իրավական մքննորդության ստեղծումը, որը երաշխավորում է անհատի վարքի իրական ազատությունը՝ շաղկապելով այն հասարակության առջև պատասխանատվության հետ, ապահովում է նրա իրավունքները, սոցիալական պաշտպանվածությունը, արժանապատվության հարգումը, այն է՝ դուռը է մարդուն տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական, մշակութային գործընթացների կիզակետում:

Օրենտրական դաշտը պետության կողմից ձևավորվում է հասարակությունում մարդկանց վարքագիծը կանոնակարգելու համար: Սակայն դրան կարելի է հասնել միայն այն ժամանակ, եթե պետության իրավական համակարգի և քաղաքացիների զանգվածային իրավագիտակցության միջև առկա է համապատասխանություն: Եթե ազգարնակչության զգալի հատվածը հարկ չի համարում ենթարկվել օրենքին և խուսափում է այն կիրառելուց, ապա իշխանությունը պետք է դիմի զանգվածային ռեպրեսիաների, կամ էլ աչք փակի օրինականության ոտնահարմանը: Առաջին դեպքում պետությունը ընթանում է տուտալիտար տեսորի ճանապարհով, իսկ երկրորդում՝ ցուցաբերում է բռլություն, որը խարիսում է իրավակարգի հիմքերը և հանգեցնում է ամենաբռության: Նշվածը ուղղակի անընդունելի է ժամանակակից իրավական

մշակույթի տեսանկյունից: Կա ևս մեկ ճանապարհ՝ համապատասխանեցնել իրար իրավական համակարգն ու քաղաքացիների իրավագիտակցությունը: Դրան հասնելու համար մի կողմից անհրաժեշտ է ընդունել իրական հասարակական հարաբերություններին համապատասխանող իրավական ակտեր, իսկ մյուս կողմից՝ բարձրացնել ազգարնակչության իրավական կուլտուրան, այսինքն, զանգվածային իրավագիտակցության և օրինապաշտության մակարդակը: Սեղանում ազգարնակչության իրավական մշակույթը դեռևս շատ ցածր է և ակնհայտորեն չի համապատասխանում ժամանակակից պահանջներին: Հարցը միայն հասարակության քրեականացվածության մեջ չէ, այլ նաև նրանում, որ նոյնիսկ օրինապահ քաղաքացիները շատ հաճախ փորձում են անտեսել օրենքները: Վերոգրյալի պատճառով է, որ զարգացած երկրներում արդյունավետ գործող իրավական նորմերը գրեթե չեն գործում մեզ մոտ:

Քաղաքացիների ցածր իրավաբանական գրագիտությունը, սեփական իրավունքների պաշտպանության միջոցների վերաբերյալ անտեղյակությունը, օրենքը հարգելու, նրանով առաջնորդվելու ձևավորված ավանդույթների քացակայությունը պարարտ հող են մարդու իրավունքների ուժնահարման, կոռուպցիայի աճի, պաշտմական դիրքի չարաշահման և այլ արատավոր ու ցանկացած հասարակության համար կտանգավոր երևույթների արմատավորման համար:

Ծառ դեպքերում քաղաքացիները նույնիսկ տարրական պատկերացում չունեն, թե տվյալ պետական մարմինը կամ միջազգային կազմակերպությունը ինչ գործառույթներ ունի կամ ինչ ընթացակարգով և ինչ ժամկետներում կարելի է նրան դիմել: Դիմում են իրենց հարցի հետ առնչություն չունեցող մարմիններ, արդյունքում՝ բաց են բողոքում բողոք ներկայացնելու համար իրավական ավտերով սահմանված ժամկետները և զրկվում են իրենց իրավունքները պաշտպանելու հետագա հնարավորությունից:

Նշենք մի քանի կարևոր պահանջներ, որոնց պետք է համապատասխանի ազգաբնակչության ժամանակակից իրավական մշակույթը:

1. Հարգանք դեպի օրենքը: Դրա բացակայությունը մեր կյանքի անբաժանելի մասն է դարձել: Եթե զարգացած երկրներում հարկերից խուսափելը, պետությանը խարելը ոչ միայն անօրինական է, այլև անորակի, ապա մեզ մոտ հպարտության առարկա է: Եթե իրենց մոտ պետական համակարգում աշխատանքը համարվում է պատվարեր, ապա մեզ մոտ շատ դեպքերում փողաքեր: Տնտեսապես զարգացած բազմաթիվ երկրներում գոյություն չունի նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին օրենք, սակայն այնտեղ իրեն հարգող ոչ մի գործառու աշխատողին չի սահմանի այնպիսի աշխատավարձ, որը ցածր է երկրում ավանդաբար ձևավորված աշխատավարձի շափից: Իրենց մոտ իր իրավունքները պաշտպանող անձը իրավապաշտպան է դիտարկվում, իսկ մեզ մոտ՝ «կլյանուցնիկ»: Իրավական պետությունում իրավական նորմերի կենսունակությունը ավելի շատ կախված է օրենքի հանդեպ հարգանքից, այլ ոչ քեզ օրենքի խախտման համար նախատեսված սանկցիաների հանդեպ վախից:

անհրաժեշտությունը: Աշխատողը պետք է գիտակցի աշխատանքային հարաբերությունների պատշաճ ձևակերպման անհրաժեշտությունը և կարևորությունը: Հակառակ դեպքում նա չի ունենա ապացույցներ, որ իր իրավունքները և օրինական շահերը խախտված են, կամ պաշտպանության ապացույցները կլինեն անրավարար, չնչին:

Նոյնիսկ բարձրագույն կրթություն ունեցող մարդկանց շրջանում շատ քչերն են ծանոթ Սահմանադրությանը կամ ի վիճակի հայցադիմում կազմել: Քչերն են ծանոթ սպառողմերի իրավունքներին վերաբերող օրենսդրությանը և այլն: Զարմանալի չէ, որ մարդիկ հաճախ դառնում են զանազան մեքենայությունների զնի:

3. Վեճերի կարգավորումը օրենքի միջոցով:
Քաղաքակիրք հասարակությունում վեճերը
լուծվում են իրավական ճանապարհով, այլ ոչ թե
վիրավորանքի, բռնության կամ քրեածին տարրերի
միջոցով։ Օրինակ՝ ԱՄՆ-ում մոտ 700 հազար
փաստաբան կա, Ֆրանսիայում՝ մոտ 43 հազար,
որից մոտ 21 հազարը գործում են Փարլարում և
հիմնականում նրանք բոլորը աշխատանք ունեն,
քանի որ արևմտյան հասարակություններում վեճը
իրավական ճանապարհով կարգավորելը միակ
ընդունելի տարրերակն է։ Հայաստանում առկա
վեճը դատական եղանակով կարգավորելը դեռևս
այդքան էլ ընդունված չէ։ Դրան է նպաստում նաև
տարածում ստացած անվաստահորժունը դատական
համակարգի և որոշ դեպքերում նաև փաստաբանների
հանդիպ, ինչպես նաև անապահով խավերի
ֆինանսական դժվարությունները։ Քիչ չեն դեպքերը,
երբ դատարանների կողմից կայացված վճռները
պարզապես չեն կատարվում։ Ցավալի է նաև այն
հանգամանքը, որ մեր որոշ քաղաքացիների կողմից
իրավապահ մարմնները ընկալվում են որպես
«իրավախախտ» նարմններ։

Մենք ապրում ենք ու դեռևս շարունակում ենք ապրել ոչ իրավական պետությունում և ոչ ժամանակակից իրավական մշակույթի նորմերով: Մերհասարակության ճգնաժամը միայն տնտեսության կամ սոցիալական համակարգի ճգնաժամը չէ, այլև իրավունքի ճգնաժամն է: Զանի դեռ կարգ ու կանոն չկա պետության իրավական համակարգում, չեն կարող արդյունավետ լուծել հասարակական զարգացման ոչ տնտեսական, ոչ սոցիալական, և ոչ էլ քաղաքական խնդիրները:

ՄԱՐԱՏ ԱՏՈՎՄՅԱՆ

ԵԱՀԿ հակակոռուպցիոն հանրային ընդունարանի
իրավաբան-փոքրագետ,
Հայաստանի երիտասարդ իրավաբանների ասցիզիայի
Հայաստանի իրավունքի պատմության հանճնաժողովի
ուսեավան

ԴԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԵՊԵՐ

Gilmer v. Interstate/ Johnson Lane Corp.

(ԱՄՆ Գերազույն դատարան, 1991)

Ողբերտ Ջիլմերը՝ Interstate/Johnson Lane Corporation ֆիրմայի ֆինանսական տնօրենը, աշխատանքի ընդունվելու ժամանակ համապատասխան պահանջի հիման վրա գրանցվեց Նյու-Յորքի արժութային բորսայում։ Գրանցման փաստարդերում առկա արբիտրաժային հիշատակումը այն մասին էր, որ նրա և գործառուի միջև բոլոր վեճերը պետք է լուծվեն արբիտրաժային կարգով։

Եթե Ջիլմերը տարիքն առավ, նրան ազատեցին աշխատանքից։ Ռ. Ջիլմերը այդ թվում բողոքարկեց արբիտրաժային հիշատակության իրավաչափությունը, հղում կատարելով այն բանին, որ նրա աշխատանքից ազատումը համարվում է 1967թ. Աշխատանքային հարաբերություններում տարիքային խորականության մասին օրենքի խախտում։ Գործառուն իր հերթին պահանջեց պահպանել վեճի լուծման արբիտրաժային կարգը։

ԱՄՆ Գերազույն դատարանը իր որոշման մեջ նշեց ֆեդերալի մոտ արբիտրաժային համաձայնությունների կատարումը վերագրելու կամքի բացակայությունը այն դեպքերում, եթե անձը պաշտպանված է ֆեդերալի օրենքով։ Այլ կերպ՝ այդ որոշումը արգելում է պարտադրել վեճերը լուծել արբիտրաժային եղանակով։

Hamer v. Sidway

(Նյու-Յորք նահանգի վերաբննիշ դատարան, 1891)

1869թ. ընտանեկան խնջույքի ժամանակ ընտանիքի ավագ անդամ Վիլյամ Է. Սթրոփի ավագը բոլոր հյուրերի ներկայությամբ խոստացավ 5000 դոլար վճարել իր զարմիկին՝ Վիլյամ Է. Սթրոփի կրտսերին, եթե նա մինչև 21 տարեկանը լրանալը չօգտագործի սպիրտային խմիչքներ, ծխախոտ, չխայխոյի, չխաղա խաղարութը և բիլիարդ։

Զարմիկը համաձայնվեց այդ պայմաններին և իր խոսքը կատարեց։ Եթե լրացավ նրա 21 տարեկանը, նա գրեց հորեղբորը և հաղորդեց, որ իր բաժին խոստումը նա կատարել է և հիմա նրան հասնում է 5000 դոլար։

Ի պատասխան՝ հորեղբայրը հաղորդեց, որ զարմիկի հասանելի գումարը տոկոսով դրել է բանկ։ Վիլյամ Է. Սթրոփի կրտսերը որոշեց գումարը բողնել հորեղբոր հաշվի վրա։ 12 տարի անց Վիլյամ Է. Սթրոփի ավագը մահացավ։ Նրա ժառանգության կատարողը՝ Սիդվեյը, իրաժարվեց վճարել 5000 դոլարը տոկոսներով, հղում կատարելով այն բանին, որ պայմանագիրը չի եղել, քանի որ չի եղել հատուցում։ Ակնհոյից, ծխախոտից և վաս սովորություններից ձեռնապահ մնալը դեռևս հատուցում չէ։

Գումարի պահանջի իրավունքը զարմիկի կողմից փոխանցվեց երրորդ անձի՝ Համերին, որը և դիմեց դատարան։

Դատարանը ճանաչեց, որ երկար տարիների ընթացքում Վիլյամ Է. Սթրոփի կրտսերը հրաժարվել է իր բաժին իրավունքներից (խմիչք, ծխախոտ և այլ բաներ օգտագործելուց) և դա կարելի է բավարար հատուցում ճանաչել։ Հետևաբար նա իրավունքը ունի գումար ստանալ։

Ballinger v. Palm Springs Aerial Tramway

(Կալիֆորնիա նահանգի վերաբննիշ դատարան, 1990)

Տրամվայի վագրնում պատահեց դժբախտ պատահար. տրամվայի դեստակներից մեկը ընկավ և սպանեց ուղևորին։ Ողբերգական մահը այնպիսի ուժեղ ազդեցություն բռնեց մի բանի ականատեսներին վրա, որ նրանք որոշեցին դատարան դիմել փոխադրող ձեռնարկության դեմ՝ հոգական տառապանքի վնասի փոխառուցման պահանջով։

Կալիֆորնիայի դատարանը հայցը համարեց բավարար հիմք՝ ընդունեմ փոխադրող ձեռնարկության։

Miranda v. Arizona

(ԱՄՆ Գերազույն դատարան 1966)

1963թ. մարտին Էռնեստո Սիրանդան ձերբակալվեց իր տանը 18-ամյա աղջկան պահելու և բռնաբարելու համար։ Սիրանդային ուղեկցեցին Արիզոնայի ոստիկանական բաժանմունքների մեկը, որտեղ հարցարննեցին նրան։ Երկմամյա հարցարննության արդյունքում ստացվեց Սիրանդայի գրավոր խոստովանությունը հանցագործության մասին։

Խոստովանության հայտարարության վերջում գրված էր, որ խոստովանությունը կատարվել է հոժարարական, առանց ուժ կիրառելու կամ անձեռնմխելիության խոստումի, ինչպես նաև «իմ օրինական իրավունքների իմացությանը, հասկանալով, որ իմ ցանկացած հայտարարությունը կարող է օգտագործվել իմ դեմ»։

Սիրանդան տեղեկացված չէր, որ նա իրավունք ունի լուրջում պահպանել և փաստարան պահանջել։ Դատարանը Սիրանդային ճանաչեց մեղավոր և դատավճուց նրան երկար ժամանակով բանտարկության։ Սիրանդան բողոքարկեց այն, հիմնավորելով, որ իր սահմանադրական իրավունքներին ծանոր չէ։

Արիզոնայի Գերազույն դատարանը որոշեց, որ Սիրանդայի սահմանադրական իրավունքները չեն խախտվել, և հաստատեց առաջին դատարանի որոշումը։

ԱՄՆ Գերազույն դատարանում վերանայվեց Սիրանդայի և ևս 3 նույնատիպ գործեր (ինչպես հայտնի է, հետագայում Էռնեստո Սիրանդան սպանվեց)։

ԱՄՆ Գերազույն դատարանը որոշեց, որ Սիրանդան չի կարող մեղավոր ճանաչել միայն իր խոստովանությանը, քանի որ այդ խոստովանությունը անընդունելի ապացույց է։ Որպեսզի կասկածյալի խոստովանությունը լինի ընդունելի, հարկավոր է տվյալ անձին ծանորացնել իր սահմանադրական իրավունքներին մինչ հարցարննությունը։ Եթե կասկածյալը հրաժարվում է իր լուրջում և փաստարան ունենալու իրավունքից, ապա դա պետք է լինի գիտակցված։

Ինչպես հայտնի է, տվյալ նախադեպը ստացավ «Սիրանդայի կանոն» անվանումը։

Ծանոթություն։ ԱՄՆ Գերազույն դատարանը 1990թ. *Minnick v. Mississippi* գործով որոշեց, որ եթե կասկածյալը պահանջում է փաստարան, ապա ոստիկանությունն առանց փաստարանի ներկայության իրավունք չունի կասկածյալի հարցարնները։

Williams v. Burrus

(Վաշինգտոնի վերաքննիչ դատարան, 1978)

Վիլյամսը և Բարբեսը հիմնադրեցին ընկերություն: Վիլյամսը գույքային մաս ներդրեց ընկերությունում: Բարբեսը պետք է բանկից ավանդ վերցներ, որպեսզի ռեստորան գներ:

Ընկերության պայմանագրով նախատեսված էր, որ ձեռնարկությունը պետք է Բարբեսի անունով կոչվեր և հատկապես Բարբեսը Վաշինգտոնի ալկոհոլային խմիչքների շրջանառությունը վերահսկող վարչությունից պետք է ստանար արտոնագիր՝ ալկոհոլային խմիչքները վաճառելու համար: Վիլյամը ննան արտոնագիր ստանալու պահանջներին չեր հաճապատասխանում:

Քանի որ արտոնագիր տրվում էր այն ընկերությանը,

որի բոլոր բաժնետերերն էին համապատասխանում պահանջներին, Բարբեսը չկարողացավ ստանալ այն: Վիլյամը դիմեց դատարան՝ մեղադրելով Բարբեսին ընկերության պայմանագրի խախտման մեջ:

Առաջին ատյանի դատարանը ընկերության պայմանագիրը անօրինական ճանաչեց և Վիլյամսի հայցը մերժեց, քանի որ ընկերությունը անօրինական էր, ընկերության պայմանագիրը չէր ստեղծում իրավունք, որը կպաշտպանվեր դատարանի կողմից:

Վերաքննիչ դատարանը հաստատեց առաջին ատյանի դատարանի որոշումը:

Sterling v. Veksicol Chemical Corp.

(ԱՄՆ նահանգի շրջանային դատարան, 1986)

1964 թվականին «Վերսիլոլ քեմիքլ» կորպորացիան թեմենի նահանգի՝ իրեն հատկացված տարածքում սկսեց քիմիական թափոնների թաղել:

1973 թվականին նահանգի իշխանությունները հաստատեցին, որ թափոնների թաղման տեղը վտանգավոր է և փակեցին այս: Քիմիական թափոնների զործող գերեզմանը բերեց խնելու ջրի աղոտումանը, ընակշորյան հիվանդության աճին:

Տեղի բնակչները կորպորացիայի դեմ դատական

հայց ներկայացրին, տարբեր հիմնավորումներով, այդ թվում, ոչ համապատասխան միջոցներ ձեռնարկելու մեղադրանքով և հրում անելով վնաս պատճառողի բացարձակ պատասխանատվությանը:

Դատարանը ճանաչեց կորպորացիայի բացարձակ պատասխանատվությունը և համապատասխան միջոցներ չենոնարկելու մեղքը և հայցը բավարարեց (մոտավորապես 5 մլն. դոլար փոխառուցման վճարումներ և 7.5 մլն. դոլարի տուգանք):

Sony Corp. v. Universal City Studios

(ԱՄՆ Գերազույն դատարան, 1984)

Universal City Studios հեռուստաընկերությունը տիրապետում էր լայն հանրության համար նախատեսված մի շարք հեռուստահաղորդումների հեղինակային իրավունքին: Որոշ հեռուստադիմուններ սկսեցին ծրագիրը ձայնագրել «Սոնի» կորպորացիայի արտադրության տնային տեսամագնիսոֆոններով:

Հեռուստաընկերությունը հաղորդման տնային ձայնագրությունները հեղինակային իրավունքի խախտում ճանաչեց և մեղադրեց Սոնիին տեսամագնիսոֆոնների տարածման մեջ, որի հետևանքով խախտվում էր հեղինակային իրավունքները:

Հեռուստաընկերությունը դրամական փոխհատուցում պահանջեց և պահանջեց արգելել տեսամագնիսոֆոնների արտադրանքը ու վաճառքը:

Շրջանայինդատարանը ընդունեց հեռուստատեսության փաստարկները, սակայն միջամյալ վերաքննի

դատարանը համարեց, որ Սոնին պետք է կիսի ստուդիոյի հեղինակային իրավունքների խախտման պատասխանատվությունը:

ԱՄՆ Գերազույն դատարանը որոշեց, որ հեռուստահաղորդումների հեղինակային իրավունքի տիրապետողները իրավունք չունեն արգելել այդ հաղորդումների տեսաձայնագրությունը: Գերազույն դատարանը նաև նշեց, որ հեռուստաընկերությունը ոչ մի ապացույց չներկայացրեց այդ հաղորդումները տեսաձայնագրելիս իրեն որևէ վնաս հասցնելու վերաբերյալ:

Այսպիսվել ճանապարհ բացվեց կենցաղում տեսամագնիսոֆոնների անարգել օգտագործման համար, իսկ «Սոնի» կորպորացիան ազատվեց որևէ պատասխանատվությունից (նույնիսկ «համատեղ»):

Ծանոթություն. Հետաքրքիր է, որ հեղինակային իրավունքի տիրապետողները անհանգստություն արտահայտեցին ինչպես նաև առողջապահության սարքերի վերաբերյալ:

Հայտ 1976 թ. հեղինակային իրավունքի մասին օրենքի (Խմբագրությամբ 1992 թ.)՝ թույլատրվում է ստեղծագործության տնային ձայնագրությունը, սակայն պահանջվում է, որ առողջապահությունը սարքերը համալրված լինեն այնպիսի մեխանիզմով, որը կարգելի ստեղծագործության պատճենահանումը պատճենից:

Օրենքը նախատեսում է նաև յուրաքանչյուր վաճառված կամ ներկրված առողջումագնիսոֆոնի դիմաց հարկերի վճարում՝ հօգուտ ԱՄՆ հեղինակային իրավունքի բյուրոյի: Բյուրոն համարվում է ԱՄՆ Կոնգրեսի գրադարանի ներակառուցվածք:

Այդ կերպ հավաքված հարկերը բաժանվում են հեղինակային իրավունքի տիրապետողների միջև, ում ստեղծագործությունները տարածվում են ձայնագրությամբ:

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽԵՎԱԿԱՐ

Ալեքսանդր Յամանիկ Մուկվայում ծառայում էր հայտնի հետախոյզ Սմոլինը՝ նահանգապետ Սովորական մականունով: Սի անգամ նա խիստ հրաման ստացավ՝ գտնել Կրեմլից գողացված պղղաստե հրանորդը: Նա այնպես վախեցրեց իրեն ծանր աժդահաներին, որ 10 փութանոց հրանորդը հայտնվեց նախատեսված ժամանակին իր տեղում: Հետաքայում պարզվեց, որ հրանորդը Սմոլինի համար գողացել էին Կրեմլի պատի հակառակ կողմից:

Վ. Վ. Կապճառայի «Քամբասանք» կատակերգությունում քաղաքացիական պալատի նախագահ Կրիվասուրովն այլ դատավորների հետ սեղանի շորջ երգում էր.

- Վերցրո՞ւ: Դրա մեջ մեծ գիտություն չկա,

Վերցրո՞ւ ինչ կարող ես վերցնել:

Ինչի՞ համար են կախված մեր ձեռքերը,

Եթե ոչ որպիս վերցնենք:

Ուսիմայում գոյություն ուներ քաղաքապետ նշանակված քարի գեներալի մասին մի լեգենդ: Ստանալով մարմնական պատիմների դատավճռի հաստատումը՝ նա զնաց քաղնիք և քաղաքանիք կարգադրեց իրեն ճիպուտել:

Գեներալը դիմացավ ճիպուտի միայն 7 հարվածի և այդ ժամանակվանից չէր համաձայնվում ենթարկել դատապարտյալներին ավելի խիստ ծեծի, քան այն, որ քաֆին հասավ իրեն իր խկ կամրով:

Մ. Ե. Սալտիկով-Շերինը գրեց. «Հայրենիքը կարկանդակ է, այս է իդեալը, որից հեռու չեն զնում... անհաս, բայց լսությունը իրավունքում է ծառայել, այլ ոչ խօսել այն»:

Ասում են, որ միայն 1879թ. ապրիլին, զինվորական նահանգային դատարաններին մահապատճի դատավճռի կայացնելու իրավունքով օժտելու դրոշումից մի տարի անց, ամրող Ռուսաստանում գտնվեց միակ դահճճը՝ Ֆրունզ ազգանունով, որը պահակախմբի հսկողությամբ տեղափոխվում էր քաղաքից քաղաք և կախում էր դատապարտյալներին:

- Պատժել ուսերեն նշանակում է սովորեցնել: Սովորեցնել կարելի է միայն օրինակով: Չարիքի դեմ շարիք գործելով չեն սովորեցնում, այլ բարոյազրկում են, - հաստատում է Լ. Ն. Տղստոյը:

Անցյալ դարի 20-ական թվականներին մի լրագորդ գրազով սովորական ամսագրում գործարանի առօրյայի մասին երկար հոդվածում մի արքունիկու տեղադրեց, որի սկզբնատարերը հայիշանք էին նշանակում: Նրան կարծ ժամանակով քանտարկեցին:

Խմբագիրն արդարացվեց, որովհետև ասաց, որ ինքը չինացի չէ և պարտավոր չէ տեքստերը կարդալ վերև, այլ կարդում է ձախից աջ:

Մի ռեաբիլիտացված կալանավորուիի պատմում էր, թե ինչպես իր համաձայն արդարացած մի ծեր կուսակցական կին պնդում էր, որ իրն ու դատապարտել էին հակահեղափոխական հանցագործության համար: «Եթե կուսակցությունն ինձ հրամայեր իմ կամքով գալ այստեղ, մի՞թե ես չէի գա: Միայն որդուս հետո կվերցնեի»:

Հայտնի փաստարան Ֆ. Ն. Պյկակոն կանխավճար խնդրեց հարուստ առևտրականից, ում շահերը ներկայացնում էր քաղաքացիական գործերով: Ժամանակական որոշեց ծևացնել, որ չի հասկանում այդ բառի իմաստը:

- Գիտե՞ս ինչ նախավճարը, - հարցրեց Պյկակոն:

- Գիտեմ:

- Ուրեմն, կանխավարձը դրանից երկու անգամ շատ է:

- Ամբաստանյալ, Ձեր վերջին խոսքը:

- Քսան հազար:

- Դատարանը գնում է խորհրդակցության:

Վայոմինք նահանգում կարող են լրացնել նապաստակներին միայն հունվարից ապրիլ, և այն էլ իշխանության գրավոր համաձայնությամբ:

Վաշինգտոն նահանգում արգելվում է տգեղ ձիերով ձիավարելը:

Քենտուկի նահանգում հաստատված է, որ ամուսիններ չհամարվող տարրեր սեղի անձերը պետք է նստեն հասարակական վայրերի նստարաններին 15 ամից ոչ քիչ հեռավորությամբ:

Միսուրի նահանգի հրեցներին չի բույլատրվում փողոցում ներքնազգեստով քայլել:

Հարավային Դակոտա նահանգում 80 տարեկանից մեծ կանայք չպետք է խոսեն անունացած երիտասարդ տղամարդկանց հետ:

Կորումբիայի շրջանի հեծյալներին արգելվում է կարուղ ծովակ:

Վիրջինիայի նահանգում հրդեհի հանգնելու ժամանակ չի բույլատրվում քննադատել հրշեցների գործողությանը:

Սասաշուսերս նահանգում չի բույլատրվում քննադատի գործողությանը ընկած կարուղությունում և հոդարկավորության գալ ձեռնոցներու:

Տեխաս նահանգում արգելվում է փողոցում շրային ատրճանակ կրել:

Կալիֆորնիա նահանգում առանց ոստիկանների բույլտվության չի բույլատրվում մկան թակարդ գնել:

Սինգապուրի քաղաքների փողոցներու տիրում է արտակարգ մաքրություն: Փողոցների մաքրությանը հետևում են նաև ոստիկանները: Նույնիսկ ամբարձության մեջ սիգարների մնացորդ գցելու համար նրանք կարող են զգալի դրամական տուգանքի ենթարկել մեղադրին:

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱՏՈՒ

Հեռ.՝ (374 10) 54-01-99

Փաք' (374 10) 58-02-99

Էլ.փոստ՝ legalnewsletter@ayla.am

Լրատվական գործունեություն իրականացնող՝

«Հայաստանի երիտասարդ իրավաբանների ասոցիացիա» ՀԿ

Հասցե՝ ք. Երևան,
Նալբանդյան 7, բն. 2

Պետական գրանցման վկայականի համար՝
ՕՏԱ 057970, տրված՝ 27.12.2002 թ.

Թողարկման պատասխանատու և խմբագիր՝
Նարինե Կարապետյան

«ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱՏՈՒ» ՏԱՐԱԾՎՈՒՄ Է ԱՆՎՃԱՐ

Տպաքանակ՝ 500 օրինակ

Ծավալ՝ 1 տպ. մամուլ

Ստորագրված է տպագրության
30.04.2008թ.

Տպագրվում է 2006թ. հունիսից